

ISO 9001. Запропонована нами матрична модель дозволила виявити сильні і слабкі сторони проекту системи підготовки бакалаврів економіки і внести необхідні зміни відповідно до вимог системи якості. Такий підхід до проектування в остаточному підсумку підвищив культуру проектування викладача і студента.

Таким чином, якість системи підготовки бакалаврів економіки, з одного боку, розглядається як якість її кінцевого результату (підготовленості фахівців) і, з іншого боку як сукупність якісних характеристик самої системи їх підготовки, реалізації її складових і результатів. Отже, говорячи про якість системи підготовки бакалаврів економіки, слід, насамперед, мати на увазі такий критерій мети діяльності ВНЗ як випуск професійно підготовлених економістів, які завершили навчання за основною освітньою програмою бакалавра й успішно склали атестацію за весь термін навчання, що підтвердилося видачею дипломів установленого зразка.

На основі міжнародних стандартів ISO серії 9000:2000 та 9001:2008, ми: визначали цільові групи споживачів системи підготовки бакалаврів економіки й ідентифікували їхні вимоги; обґрунтували політику і мету проектування даної системи, узгоджену зі стратегією розвитку ВНЗ; визначали процеси, необхідні для проектування; сформували матрицю розподілу повноважень і відповідальності за якість фахової підготовки бакалаврів економіки; установлювали послідовність і взаємодію процесів; проводили опис процесів згідно з вимогами міжнародних стандартів ISO; формували вимоги до інформаційного забезпечення і документального оформлення системи підготовки бакалаврів економіки; забезпечували корекцію інформаційного забезпечення і документального оформлення системи підготовки бакалаврів економіки.

Андрій Цина, Валентина Цина

РОЗВ'ЯЗОК ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІЗ ПОЗИЦІЙ УСІХ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

Значний потенціал науково-освітнього комплексу сучасної України сприяє тому, що вища освіта дедалі ставатиме масовішою. Уже сьогодні всі випускники загальноосвітніх навчальних закладів країни мають потенційну змогу (за ліцензованими обсягами прийому на навчання) стати студентами вищих навчальних закладів. Стрімке розширення в ХХІ ст. охоплення молоді від 17 до 23 років вищою освітою перетворює останню в головний напрям виходу майже всієї нової генерації на ринок праці.

Водночас, за даними Міністерства освіти і науки України, у сфері загальної освіти середній рівень кваліфікації багатьох педагогів недостатньо високий. Причиною цього є застарілість системи підготовки вчителя. Недостатня усвідомленість 17-18-річними абітурієнтами наявності в себе педагогічного хисту, нечітке бачення випускниками педагогічних вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) свого життєвого шляху, неможливість уявити професійну кар'єру та неадекватна оцінка професійно-педагогічної перспективи обумовлює небажання значної частини випускників працювати в школі, коли після перших місяців роботи по закінченні університету настає розуміння, що школа – «це не моє». Такі помилки дорого коштують і самій молодій людині, і суспільству, які марно витрачають величезну кількість зусиль і коштів [2, с. 2].

Відсутність у випускників готовності до педагогічної роботи за спеціальністю вчителя може бути пояснена також підвищенням шансів, за наявності вищої освіти, на отримання широкого спектра робочих місць у інших галузях; неадекватністю уявлень про реалії професійно-педагогічної діяльності; диспропорціями в структурі підготовки спеціалістів. Низькі показники працевлаштування і невисока заробітна плата випускників ВНЗ обумовлює таке їх становище на ринку педагогічної праці, як відторгнення цим ринком компетенцій, сформованих вищою школою, що змушує молодих спеціалістів працевлаштовуватися не за фахом. Звідси виникають проблеми адаптаційного плану в ході професійної підготовки у ВНЗ і під час працевлаштування:

– профорієнтація і професійна підготовка вчителя часто не пов'язані з потребами місцевого ринку праці, коли плани напрямів підготовки погоджуються без урахування реальних потреб регіону у вчителів;

– профвідбір на професію вчителя у ВНЗ проводиться лише за рівнем знань і вмінь з української мови, інших шкільних предметів і зовсім не враховує базових і ключових здібностей абітурієнтів, можливостей випускників школи навчатися за фахом вчителя;

– відсутність досвіду самостійної практичної роботи у випускників, на що впливає неповноцінність професійно-педагогічних практик у ВНЗ, коли батьки і студенти самі вирішують питання організації виробничої практики;

– відсутність у випускників ефективних навичок поведінки на ринку праці.

У визначенні шляхів особистісно-професійної адаптації майбутніх учителів ми спираємося на дослідження і публікації І. Зязюна, В. Кременя, В. Огнев'юка, Є. Сулими, Д. Табачника, у яких розкриваються проблеми адаптації майбутніх учителів і молодих спеціалістів до реального навчального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах (далі – ЗНЗ).

Розв'язання проблеми професійної адаптації майбутнього вчителя до умов професійної підготовки і подальшої професійно-педагогічної діяльності в ЗНЗ є неможливим лише з позицій будь-якої однієї з усіх зацікавлених у цьому процесі сторін. Тому метою нашого дослідження стало розкриття можливих шляхів вирішення поставлених вище завдань із позицій ВНЗ, самих майбутніх учителів, їх потенційних роботодавців і держави в цілому.

Готовність майбутнього вчителя до професійно-педагогічної діяльності ми визначаємо як соціальний і психофізіологічний стан, передстартову професійну активізацію особистості, що характеризує зрілістю по відношенню до розв'язання завдань професійно-педагогічної діяльності з позицій значущих для особистості смислів.

Професійна готовність майбутнього вчителя як умова його успішної професійної адаптації передбачає розуміння і прийняття завдань, які виникають у конкретних професійно-педагогічних ситуаціях. Таким чином, професійна готовність розглядається у зв'язку з професійною адаптованістю, як стан, коли майбутній учитель володіє професійною компетентністю розв'язання професійно-педагогічних завдань, і характеризується зрілістю з позицій особистісних смислів у досягненні поставлених цілей.

Анкетування студентів педагогічних спеціальностей свідчить, що для 65% опитаних студентів педагогічного університету найбільше значення має здобуття саме фахових знань з філології, історії, технологій тощо, а не з професії вчителя. На думку В. Кременя, В. Огнев'юка, сьогодні не можна сказати, що всі вступники до педагогічних ВНЗ мають природний хист до роботи з дітьми, тому що в них перед вступом не було ніякого психолого-педагогічного випробування. Можна виховати гарного фахівця-філолога, технолога, історика, але не кожний фахівець стане справжнім педагогом [1, с. 6]. Тому проектування і впровадження сучасних смислових векторів професійної адаптації майбутніх учителів в навчально-професійну діяльність педагогічного ВНЗ повинно стати початковою ланкою суттєвих змін у залученні студентів до навчально-професійної діяльності, орієнтованої на максимальне використання особистісно-професійного потенціалу кожного з них.

Професійна підготовка повинна мати значуще місце в житті студента, але не повинна негативно впливати на життя родини, спілкування з друзями, дозвілля, духовний і фізичний розвиток особистості. Перевантаженість навчальними завданнями перешкоджає раціональному використанню вільного часу студента, перетворює освітню діяльність у тягар, знижуючи її результативність. Головним чинником гальмування адаптації майбутніх учителів до освітньо-професійної діяльності є вимога з боку ВНЗ щодо повної самовіддачі студента стосовно виконання аудиторних і позааудиторних видів навчальних робіт, що обмежує його вільний час. При цьому втрачається мотивація, з'являються невпевненість у собі, у майбутньому, психологічний дискомфорт. Неуважність адміністрацій ВНЗ до студентських потреб і можливостей, порушення прав молоді на відпочинок стримує процес адаптації майбутніх учителів до навчально-професійної діяльності.

До головних чинників зовнішнього освітнього середовища, які опосередковано впливають на якість освітньо-професійної діяльності майбутнього вчителя, належать рівень соціально-економічного розвитку регіону, демографічна ситуація і стан ринку праці.

Слід зазначити існування проблеми попиту на випускників бакалаврату на європейському ринку праці. Здатність до реалізації компетенцій, набутих випускниками цього освітньо-кваліфікаційного рівня, ґрунтується лише на підставі основ наукового бачення, тобто початкових основ методології наукових проблем у галузі професійної діяльності. Повноцінне ж професійне наукове бачення формується виключно на етапі здобуття освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста або магістра. Тому більшість випускників бакалаврату віддають перевагу подальшому навчання, а не працевлаштуванню одразу після завершення першого навчального циклу, оскільки по-справжньому конкурентоспроможними на ринку праці є освітньо-кваліфікаційні рівні спеціаліста і магістра. Наприклад, у Фінляндії, яка входить до списку європейських країн-лідерів шкільної освіти, із 1981 року обов'язковою умовою зарахування на посаду вчителя є наявність вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр».

Дані опитування майбутніх учителів технологій і вчителів трудового навчання ЗНЗ дають змогу виявити чинники позитивного впливу на успішність адаптації молоді до навчально-професійної і професійно-педагогічної діяльності (в опитуванні брали участь 100 осіб від 18 до 30 років):

- найвпливовішими чинниками адаптації більше як для 70% опитаних стали: надійність місця роботи, яке забезпечує впевненість у майбутньому; можливість отримувати високий зарібок; психологічна сумісність з колегами; професійна кваліфікація і компетентність;

- найменш дієвими чинниками успішності адаптації стали визнані лише тридцятьма і менше відсотками опитаних добрий рівень здоров'я, вигідні зв'язки, вдача, і, що є досить показовим, на чинник молодості вказали лише 15% респондентів.

Аналіз працевлаштування випускників технолого-педагогічних факультетів віком до 24 років дозволяє зробити такі висновки:

1. Випускники з вищою технолого-педагогічною освітою мають більш як на 10% сприятливіші можливості на ринку праці у порівнянні з випускниками середніх і професійно-технічних закладів освіти.

2. Незважаючи на достатню доступність робочих місць за фахом учителя технологій, випускники вищих педагогічних навчальних закладів у половині випадків зайняті на роботах, які не вимагають такого високого рівня кваліфікації. Це свідчить про низьку ефективність системи професійної підготовки вчителів технологій, а також про їх високу конкурентоспроможність завдяки вищій освіті, що спричинює витіснення з робочих місць середньої кваліфікації випускників із середньою професійною освітою.

3. Провідними чинниками зайнятості випускників із вищою технолого-педагогічною освітою на робочих місцях, які вимагають нижчих рівнів кваліфікації, є більший на половину розмір заробітної плати в порівнянні з випускниками професійно-технічних навчальних закладів і технікумів, а також професійно-педагогічна некомпетентність певної частини майбутніх учителів технологій, спричинена початково помилковим вибором напрямку освіти, диспропорціями в структурі підготовки спеціалістів.

4. Існуюча тенденція використання вчителів технологій на робочих місцях із найпростіших професій сприяє розширенню в регіонах сфери некваліфікованої праці, яка веде до нераціонального використання людського потенціалу, часто знижує рівень доходів і життя працівників, спричинює недоотримання регіонального сукупного доходу.

В умовах, коли пропозиція вищої освіти як освітньої послуги перевищує попит на неї, оволодіння робітничою професією і середня професійна освіта взагалі перестали мати для сучасної молоді значення окремої самостійної умови отримання роботи на ринку праці. Сьогоднішні випускники ЗНЗ убачають такі смисли в отриманні середньої професійної освіти:

- отримання робітничої професії паралельно із загальною середньою освітою у ЗНЗ (70% старшокласників виявляють таке бажання);
- супутнє отримання робітничої професії за профілем спеціальності під час навчання у ВНЗ;
- розгляд середньої професійної освіти лише як проміжної сходинки до отримання освіти більш високого рівня.

Майбутнім учителям є смисл постійно підвищувати рівень своєї освіченості, отримуючи кваліфікації у суміжних із педагогічною діяльністю сферах. Перспективи матимуть лише ті молоді спеціалісти, які не виявлятимуть занадто завищених очікувань і прагнутимуть набути перш за все професійно-педагогічного практичного досвіду, стати не тільки компетентними, а й професіоналами. На ринку педагогічної праці цінуватиметься універсалізм і водночас глибока компетентність у певній професійно-педагогічній галузі, що збільшуватиме ринкову вартість педагогічного працівника.

Готуючись стати пошукачем на ринку педагогічної праці, майбутні вчителі повинні вміти об'єктивно аналізувати наявний особистісно-професійний досвід і отриману освіту, ретельно оцінювати свої прагнення і пропозиції ринку педагогічної праці, проявляти активність у пошуках роботи, бути готовими до підвищення своєї кваліфікації в потрібному роботодавцеві напрямку або навіть опанувати будь-яку суміжну професію. Усе це стане передумовою успіху професійно-педагогічного працевлаштування у кризовий час.

Список використаної літератури

1. Шевнін О. Столична освіта – камертон української / Олексій Шевнін // Освіта України. – 11 вересня 2009 року. – № 68. – С. 6.
2. Шулікін Д. Масова профільна школа стає реальністю / Дмитро Шулікін // Освіта України. – 28 серпня 2009 року. – № 63-64. – С. 1-3.

Ірина Цебрій

ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА В ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У контексті сучасної проблеми забезпечення молоді такою освітою, що потребує робочих рук на ринку праці, основи професійно-технічної освіти вимагають переосмислення та потужних засобів інформаційних комунікацій, які б підняли престижність робітничих професій в Україні.

Професійне училище (скорочено ПУ) – середній професійний (раніше початкова професійна освіта) навчальний заклад, який було започатковано в радянську епоху для підготовки кваліфікованих робітників за професіями, що вимагають підвищеного освітнього рівня. Раніше професійні училища також називалися професійно-технічними училищами (ПТУ) [1].

Професійно-технічне училище належало до початкових професійних навчальних закладів (сьогодні профтехучилища помилково зараховують до навчальних закладів середньої професійної освіти), професійно-технічних навчальних закладів для молоді, яка закінчила середню школу або не закінчила її (після 8-го класу раніше, 9-го класу зараз). Також до категорії середніх спеціальних навчальних закладів належали технікуми та навчально-виховні комплекси. Професійне технічне училище готувало кваліфікованих робітників за професіями, що вимагають підвищеного загальноосвітнього рівня. Попередниками професійного технічного училища були ФЗУ та ремісничі училища, що існували ще з часів Російської імперії.

ПТУ (професійно-технічні училища) були створені в 1954 р. (у кінці 50-х рр. XX ст. – реорганізовані, в 1966 р. – відновлені). Готували кадри більше ніж 450 робітничих професій (зварник, будівельник, слюсар, електрик, сантехнік, автомеханік, столяр, са-